

„Tanítok és vallom a harcot is!”

Az 1929-ben kezdődő gazdasági világválság hatására világszerte megélnék a munkásmozgalom, a magyar dolgozó tömegek is fokozatosan balra tolódnak. Szegeden fenyegetőbbé válnak a munkásság megmozdulásai; állandóan érezeti hatását az illegálisban működő kommunisták tevékenysége: 1930 tavaszán egymást követő, harcoss hangulatú tüntetések sora zajlik le, napról napra felhársan a Kosuth Lajos sugárúton, a Széchenyi téren — Radnóti alberti szobájának ablaka alatt is — a munkások jelzője: „Munkát! Kenyeret!” 1930. május 18-án leplezi le a rendőrség a szegedi kommunisták gazdasági válság ideje alatt legnagyobb szabású szervezkedését.

Az üldözések, a nehezedő körülmények ellenére továbbfollik az illegális munka. 1931 augusztusában Korom Mihály, a szegedi sejt lebukástól megmenekült egyik tagja megismerkedik a Belgiumból 1931 februárjában hazatért Gombkötő Péterrel, a 23 éves, világot járt lakatossegéddel, a Belga KP tagjával, majd később összehozza az 1930. májusában leplezett szervezkedés egyik vezetőjével, a fogházból nemrég szabadult Gera Sándorral, s megállapodnak, hogy új kommunista sejtet szerveznek. A munkába rövidesen bekapcsolódik Gladics József és Komócsin Antal, kiket annak idején Gerával együtt szintén letartóztattak.

Szervezőmunkát kezdenek az ifjúmunkások körében. Ezt főleg Gombkötő Péter végzi; őt Szegeden még nem ismeri a rendőrség. A baloldali szocialisták jelentős segítséget nyújtanak, különösen az ifjúmunkások között igen népszerű dr. Szepesi Imre főorvos. Agitációs lehetőség biztosítása céljából szervezik meg a Természetbarátok Turista Egyesületének szegedi csoportját. Tagjai ifjúmunkások, ifjúmunkások. Nem maradnak meg a belső nevelő munkánál, kifelé, nagyobb tömegek között is propagandát akarnak folytatni a művészet eszközeivel: 1930 őszén a TTE helyi csoportjának tagjaiból *szavalókórus* alakul.

A *szavalókórus* a szociáldemokratiktól független, baloldali, kommunista kulturális és nevelő munka egyik legfontosabb formája, szervezeti lehetősége a 20-as évek végén, a 30-as évek elején.

Hont Ferenc, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagja 1928—29-ben szavalókórust vezet Budapesten. A *Délmagyarország* 1929. július 14-i számában *Szavalókórus* című írásában beszámol tapasztalatairól, közvetve szinte buzdít a példák követésére. Budapesti útjaik alkalmával megismerkednek a szavalókórusok munkájával, részt vesznek rendezvényeiken a TTE szegedi csoportjának fiataljai közül is néhányan; Szepesi Imre mutatja be nekik Hontot.

1931 őszén Hont Ferenc révén a Szegedi Fiatalokkal együtt Radnóti is bekapcsolódik a szavalókórus munkájába: részt vesz a betanításban, kórusverseket ír, népdalt dramatizál, a szavalókórus számára.

1931 decemberében Sebes László, a KMP tagja az SZDP keretei között működő Országos Ifjúsági Bizottság (OIB) országos titkárnak megbízólevelével Szegedre érkezik, hogy nyilvánvalóan a KMP utasítására — Szegeden is OIB-csoportot alakítson. A szegedi szociáldemokrata pártveze-

tőség Sebes László megbízólevelének ellenőrzése után megadja az engedélyt, 1932 januárjában három kommunista, Hont Ferenc, Gombkötő Péter és elsősorban Szepesi Imre vezetésével megalakul a szegedi OIB-csoport. Szombat esténként tartja összejöveteleit a Munkásotthon tanácstermében, vagy a nyomdászok Jósika utcai otthonában. Egy-egy alkalommal többek között Gombkötő Péter az imperialista Japánról, Sebes László a munkásmozgalomról és kulturális szerveiről, Szepesi Imre az utópisztikus szocializmusról, Buday György, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának elnöke a fametszésről, Hont a marxizmus kérdéseiről, Reitzner Béla, a Kollégium másik tagja időszériú külpolitikai kérdésekről beszél, Radnóti Miklós József Attila költszetéről tart előadást.

Szepesi Imre és Hont vezetésével kollégiumi tagozat alakul az OIB-csoporton belül: félillegális összejöveteleket, marxista szemináriumokat tartanak Szepesi lakásán. Már az első szemináriumok után elhatározzák, hogy budapesti mintára *Házi Újságot* szerkesztenek. Néhány nap múlva Szepesi Imre, Hont Ferenc, Gombkötő Péter, Sebes László és még néhányan a Kollégiumból a nyomdászotthonban megbeszélést tartanak. Az írók jó részét a Kollégium tagjai — köztük Radnóti — írják. Az újságot Hont és Szepesi állítja össze az utóbbi lakásán 1932 márciusában.

A munkásmozgalomban való tevékenység részvétel élményei és hatása a Kollégium tagjai közül Radnóti művében tárul legokoldalúbban elénk: *jelentős fordulatot eredményez. A munkásosztályal való teljes azonosulás — „költő is vagyok meg proletár” — a lázadáson túllépve a harc vallása és vállalása — „boldog vagyok, mert harcolok, hogy jobb legyen minden” — optimizmus — „a harc lombját egyszerűen majd megsüti a napfény ebben hiszek” — jellemzi az *Ismétlő vers*-et és a *Most felfújom* kezdetűt, de a *Férfinapló* verseit is. Ez az optimista vallás és vállalás — hangsúlyozzuk — a szegedi munkásmozgalmi élmények fordulatot hozó hatásának eredménye; erről legnyilvánvalóbban az *Ismétlő vers* szól.*

Radnóti kórusversei a Hont által vezetett szavalókórus repertoárjának hatásáról árulkodnak. Azonnal szembevető a hasonlóság a költői képek és versszerkesztés tekintetében Petőfi *A farkasok dala* és Radnóti *Téli kórus*-a között. Az *Acélkórus* megírásánál József Attila 1931-ben írott kórusversei lehetnek a példaképek, elsősorban a szegedi kórus által is betanult és bemutatott *Tömeg*, ezenkívül a *Szocialisták* és a *Munkások*, s nem kis részben Kassák kórusversei.

Az *Acélkórus* betanulására már nem kerülhetett sor.

1932 március elején Budapesten letartóztatják Tamás Aladárt és társait, a házkutatás során a detektívek megtalálják a Szegedről érkezett leveleket. Március 5-én Gera Sándor a kiskundorozsmai vasútállomáson a KMP megbízottját várja; helyette egy detektív érkezik meg, a szükséges jelek ismeretében a KMP megbízottjának adva ki magát, és több illegális megbeszélése veszt részt. A rendőrség — bár így mindenről értesül — halogatja a rajtaütést. Besúgó épül be az OIB tagjai közé is; Schreiner Béla, az OIB szervező bizottságának tagja naponta tájékoztatja a rendőrséget az előadásokról, a *Házi Újság*

születéséről. A rendőrség egyelőre itt sem lép közbe.

Március végén nagy sztrájkra készülődik Szeged munkássága. A rendőrség, ezt megakadályozandó akcióra szánja el magát. Április 2-án, szombaton este detektívek lepik el a várost, megkezdődnek a házkutatások. Vasárnap estig 40 embert állítanak elő, 24-en letartóztatásban maradnak. A Kollégium tagjai közül is jó néhányat — köztük Radnóti is — a lebukás közvetlen veszélye fenyegeti. Hogy időt nyerjenek, elhagyják lakásaikat, a város elhagyatott, néptelen részeiben kóborolnak. Am Buday Györgyöt, az egyetemi tanár fiát és Széll Istvánt, a főrendi ház tagját a rendőrség — a botránytól félve — nem meri letartóztatni, így kerül el a Kollégium többi, Radnóti is a lebukást.

A Munkásotthont átkutatják, majd bezárják, lepecsételik. Április 7-én a letartóztatások és a Munkásotthon bezárása miatt *tüntetésre készül Szeged munkássága*. Már kora reggel lovasrendőr-osztag, kerékpáros század, nagyszámú gyalogos rendőrlégénység vonul a városháza elé és várja a fejleményeket, detektívek jelennek meg a város legkülönbözőbb pontjain és megszállják a Munkásotthont. A rendőrség az Anna-kútnál elzárja a tüntetők elől a városházahoz vezető utat. A Klauzál téren összetűzés keletkezik: a munkások lerángatják lovaikról a rendőröket, a rendőrség 30 tüntetőt előállít. Ugyanezen a napon az Újszegedi Kendergyár és a Löwy-féle falelep munkásai sztrájkkal tiltakoznak. Szeptember elejéig, a bírósági tárgyalás befejeztéig, feszült helyzet uralkodik a városban: tüntetések zajlanak, küldöttségek jönnek-mennek a polgármesterhez, sőt a belügyminiszterhez a bezárt Munkásotthon ügyében. A letartóztatottakat brutális bántalmazással próbálják szóra bírni.

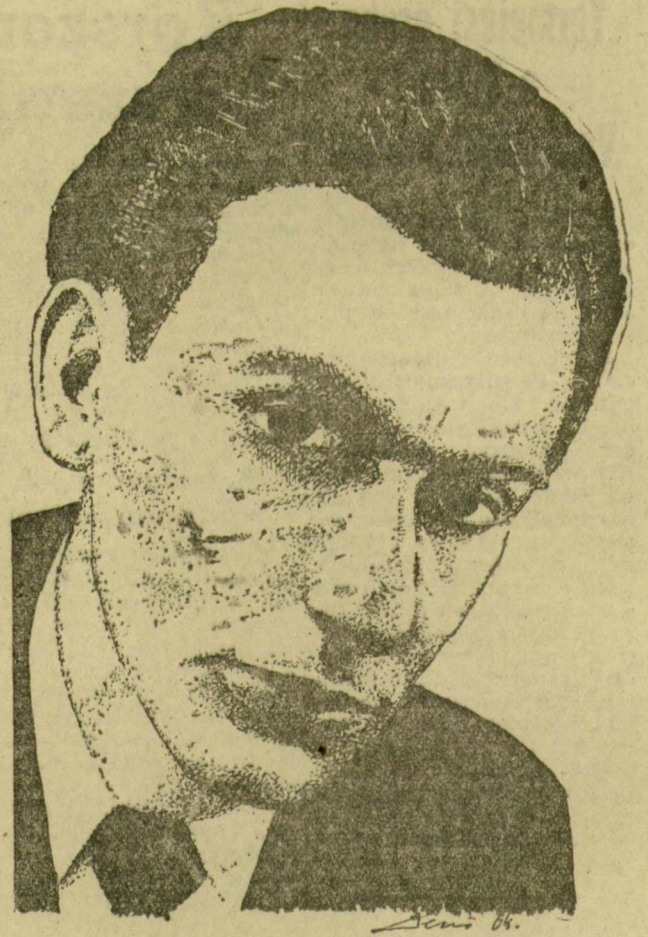
Az események által pattanásig feszült atmoszférában születnek Radnóti *Férfinapló*-jának darabjai és az *Enek a négerrelől, aki a városba ment, Radnóti legharcosabb proletárversei*.

Tette kész optimizmussal tekint bennük a vállalt harc elé, rendületlenül bízik a munkásosztály, a proletárforradalom győzelmében: „*a harc, mely mi vagyunk és amely eldől nemskóra*” (1932. január 17); „*Szervezkedtek és dárdaikat vertek; dárdaikkal dárds sorsot fenyegettek, ... megindultak a néger proletárok!*” (*Enek a négerrelől...*)

A harcoss, „*hősi korban*” születő Radnóti-versekben a közeledő változás megérzése és óhajtatása feszül: a természet összeforr a politikával. Gyakorta felbukkan a versekben a *vörös*, a harcöl proletáriátus színe. A munkásmozgalom életéből vett képek, a tüntetések élményei is beszűrődnek ezekbe a versekbe: „*Csemetefákat is csemeteszőlők agítálnak!*” (*Tavasza jósólok itt!*); „*halkan mondtam, ahogy kardlap suhan a dobogó utcán, amikor torkomon duzzad a faj még, mely később síkosan ugrik az égre!*” (1932. január 17.).

A szegedi munkásmozgalom Radnótinak — mint a másik nagy költőklasszikusunknak József Attilának is — *életreszóló meghatározó jelentőségű élménnyel* szolgált: megismerkedik a munkásosztály tudományos világnézetének elemeivel, a munkásosztály sorsának, harcainak részévé, résztvevőjévé válik.

CSAPLÁR FERENC

Dezső Ferenc rajza

IKREK HAVA

Részlet a költő egyetlen szépprózai munkájából

Semmit sem csináltunk akkoriban. A könyveket nézegettük az Odeon boltíve alatt vagy a partokon, unottan és szívós kitartással. Ácsorogtunk közöttük, szertartásos mozdulatokkal kotoráztunk a ládáknak, s néha hangosan felolvastunk egymásnak húsz sort Racine-ből, vagy két-három lélegzetnyit Bossuet beszédeiből. Néha percekig néztünk együtt egy-egy unalmas metszetet, egyszerre fájult meg a hátunk, két kezünket egyforma mozdulattal szorítottuk hátul a derekunkra. Nyújtózkodtunk és nyögtünk.

Poros kezünket lógatva, fáradtan indultunk akkor a Luxembourg felé. Citadin némán jött mellettem, száját sem húzta össze, úgy füttyöréztet valami gyerekdalt. Később abbahagyta, s csak a levegőt szitta be halkán a fogai közt. Ránéztem, mert idegesített.

— Nos, szereted még Cocteau-t? — kérdezte haragra készen.

Jean Citadinnal otthon, egy vidéki városban barátkoztam össze. Barátjához jött látogatába három napra és ott töltött két hónapot — lustaságból. Napbarnított arccal, dühösen lépkedett mellettem. A város vége felé porosz káltunk, a gömbakácok között.

— Cocteau bűvész — magyarázta és fölemelte az ujjait. Mutatóujja csúcsán, mintha egy hangszlyos szótag vándorolna, feltűntek a gömbakácok koronái. Kuttyák faldosták mellettünk a kerítéseket, észre se vette.

— Cocteau bűvész, és én nem szeretem a bűvészeket, Csálnak. Cocteau is csal. A mutatványai mögött semmi nincs. A költő ne bűvészkedjék, a költő érintse meg a szívemet! Mint Villon, mint Ronsard, mint Verlaine!

— Ez az olvasó szempontja, de te költő vagy! S ehhez képest elég egyszerű az esztétikád, Érzelmes esztétika!

— Nem, még nem vagyok költő — tiltakozott. Még nagyon foglalkoztat a nyelv, akadályokat gördít élelem, rosszindulatú és makacs. Még érezni a versen, hogy írták. Még sok benne a mutatvány, a bűvészet. Mondom, nem szeretem a bűvészkedést. Úgy fejezze ki az érzelmeiket a vers, mint egy fűty, egy jajszó vagy egy csuklás borozás után! Ne érződjék, hogy anyagból épül! Érzed a követ a strassbourg-i katedrálisban?

Délben indultunk el akkortájt, és hold kísért hazaj. Cocteau ürügy volt a vitára, s mi vitáztunk szakadatlanul.

VERSEK

Férfinapló

Napjaim tetején ülök, onnan lóg le a lábom, hajamon hófelhő kalapoz és szavaim mesze, kakastollak közt portverve menetelnek!

Mondják, hogy virrad a gödrök alján, füvek alatt esillogva lesnek a tücskök, napitta pocsolják helye lelkesedik döngölő léptek után!

Talán vihar jön, mert simul halasodva a borz víz, széttette a csönd lábát az út fölött és harcos zajokkal készül marakodni!

1931

Téli kórus

Mi vagyunk a farkasok, farkasok a kopogós téli mezőkön Hol csúszkál a szélütött hideg És ólakba zárt húsokról hord meleg híreket!

Üvöltő farkasok vagyunk S húsok meleg szaga alatt Száraz gyomorral futkosunk És kopogunk szemeinkkel!

Hangunkra behúzza farkát a falu És puskásokat küld nyakunkra Mikor a havon hasalunk! Allj mellénk szorosan és indulj el velünk A falu felé! A falu felé! Nézd! Darazsak ezek csak nem puskagolyók! Enekelj túl testvér a dongást!

Mi vagyunk az üvöltő farkasok És mienk lesz a falu majd És alvó szalmákkal az ólak is! Miénk a város a meleg húsokkal És jóllakunk és melegünk lesz És mi leszünk majd az éneklő farkasok És énekelünk! Enekelünk!

(1932)

Ismétlő vers

Kórust tanítottam délután s megyek utána hazafelé most; lányok és fiúk hangja ül a fákban is.

Tanítok és vallom a harcot is! költő is vagyok, meg proletár.

Kórust tanítottam délután s megyek utána hazafelé most és mint hétszer hét útú veszedelem, a sarkon deklí áll.

Tanítok és vallom a harcot is! költő is vagyok, meg proletár.

Lányok és fiúk hangja ül a fákban is és a magasságból lecsavarog s köröskörül gyalogol velem egy támolygó hóesés.

Tanítok és vallom a harcot is! költő is vagyok, meg proletár.

Lányok és fiúk hangja ül a fákban is és így megyek. Szemlél a polgár s messziről utál; a sarkon deklí áll és nehéz vagyok.

Tanítok és vallom a harcot is! költő is vagyok, meg proletár.

Es ígérem: ha mindezt nem tudom már, leütem a jobbkezem!

(1932)